

ватися навіть жорсткими інституційними рамками. Відносини України з Європейським Союзом мають не суто двостороннє, а, беззаперечно, загальноєвропейське значення і не можуть зводитися до обмеженого секторального зближення.

Шляхи вирішення проблем ефективності політики ЄС щодо України пролягають через обмеження «нормативних амбіцій» ЄС, більш чітко визначення цілей його політики та диверсифікацію інструментів її реалізації поряд із розширенням її політичного підґрунтя. ЄС потрібно узгоджувати свої нормативні вимоги з геополітичними потребами країн-партнерів, їхнім правом на власний національний проект розвитку³⁴, не вимагаючи повної і автоматичної імплементації норм і правил ЄС незалежно від реалій поточного внутрішнього контексту. Першочерговою умовою стабілізації східноєвропейського простору загалом і України зокрема є нормалізація політичних процесів на трьох рівнях – на рівні відносин з Росією, на рівні відносин з іншими державами Східної Європи та на внутрішньополітичному рівні. І лише в разі такої нормалізації імплементація норм і цінностей ЄС може бути успішною в даному просторі.

Ігор Бураковський,
директор
Інституту
економічних
досліджень
та політичних
консультацій,
доктор
економічних
наук, професор.

Вероніка Мовчан,
директор з
наукової роботи

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС ТА МИТНИЙ СОЮЗ З РОСІЄЮ, БІЛОРУССІЮ ТА КАЗАХСТАНОМ: ЧИ МОЖЛИВА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ОБИДВА ОБ'ЄДНАННЯ ОДНОЧАСНО

Незважаючи на існуючі ЗВТ в межах СНД, протягом останніх 14 років намітилась чітка тенденція щодо переорієнтації зовнішньої торгівлі України з країн СНД до країн ЄС-27 та, особливо, до країн Азії¹. Якщо в 1996 році частка країн СНД в товарообороті України становила 58%, в 2009 році вона зменшилась до 39%. Частка торгівлі з країнами ЄС виросла з 24% у 1996 році до 29% в 2009 році, проте вона залишається нижчою за частки торгівлі іншими країнами Центральної та Східної Європи з країнами ЄС перед їх вступом до ЄС в 2004 році². Обсяги торгівлі з країнами Азії зростали швидше, тож їх частка виросла вдвічі з 11% у 1996 році до 22% у 2009 році.

Більш суттєвою була переорієнтація імпорту. Його частка з країн СНД впала з 63% у 1996 році до 43% в 2009 році. Скорочення відбулося в основному за рахунок імпорту енергоносіїв, оскільки економічний розвиток призвів до підвищення попиту на неенергетичні продукти, в першу чергу товари інвестиційного попиту та товари тривалого користу-

34 Averre D. Competing Rationalities: Russia, the EU and the 'Shared Neighbourhood' // Europe-Asia Studies. – December 2009. – Vol. 61, No. 10. – P. 1708.

1 За виключенням Кіпру

2 Vinhas de Souza, L., Schweickert, R., Movchan, V., Bilan, O., Burakovsky, I. (2005) "Now so near, and yet still so far: Economic Relations between Ukraine and the European Union", Kiel Discussion Paper No. 419

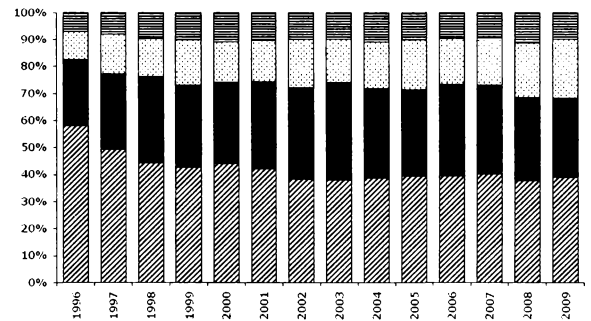

Рис. 1. Торговля товарами України: регіональна структура

Таким чином, за роки незалежності Україна значною мірою переорієнтувала свої торговельні потоки за рахунок послаблення зв'язків з СНД і активізації зв'язків з іншими партнерами, зокрема ЄС та Азією. Така регіональна диверсифікація може бути важливим стабілізуючим фактором у випадку виникнення регіональних економічних дисбалансів, проте вона не зможе врятувати від світових криз.

Регіональна переорієнтація відбулась, незважаючи на формально сприятливіший торговельний режим між Україною та країнами СНД, ніж з країнами ЄС і азійськими країнами. Виходячи з цього, особливо цікаво дослідити, як в майбутньому зміни в торговельних режимах зможуть вплинути на економіку України.

ЗВТ+ з ЄС у порівнянні з Митним союзом з Росією, Білоруссю та Казахстаном

Щоб прийняти рішення на користь вступу до того чи іншого об'єднання, необхідно з'ясувати плюси та мінуси двох варіантів регіональної інтеграції, що постали в даний час перед Україною, а саме більш глибокої економічної інтеграції з ЄС або вступу в Митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном.

Плюси та мінуси ЗВТ+ з ЄС

Офіційні переговори між Україною та ЄС щодо створення ЗВТ було розпочато в лютому 2008 року, майже відразу ж після того, як Генеральна рада СОТ заявила про успішне завершення переговорів з Україною щодо членства. Неофіційні консультації почалися на кілька років раніше. Переговорна позиція України, як очікується, ґрунтуватиметься на принципах паритетності, недискримінації, узгодження нормативно-правового середовища України до стандартів і норм ЄС, відсутності необґрунтованих обмежень, а також поступового впровадження зобов'язань. Спрямована на зміцнення двосторонніх торгово-економічних відносин і забезпечення конкуренції, ЗВТ має забезпечити поступове здійснення вільного пересування товарів, послуг, капіталу і робочої сили.

За даними керівних органів ЄС³, ЗВТ Україна-ЄС має стати першою з "глибоких і всебічних" торго-

вельних угод нового типу, що охоплюють широкий спектр пов'язаних з торгівлею питань ("всебічна") і спрямованих на ліквідацію внутрішніх ('behind the border') перешкод щодо торгівлі на основі процесів нормативного узгодження, тим самим частково відкриваючи / поширюючи внутрішній ринок ЄС для України ("глибока").

Переваги для України від створення ЗВТ+ включають наступне:

- *Покращення доступу до найбагатшого ринку в регіоні*, оскільки доходи від будь-якого проєкту регіональної торгівельної інтеграції залежать від розмірів ринку, з яким відбувається інтеграція (більший ринок передбачає ширші можливості для потенційної вигоди);
- *Вирівнювання ігрового поля з іншими сусідами ЄС*, оскільки в даний час більшість третіх країн мають кращий доступ завдяки отриманим більш пільговим торговельним режимам. Покращення доступу до ринку має велике значення для експортерів з метою підвищення їх конкурентних позицій на ринку ЄС;
- *Гармонізація стандартів із ЄС* і в такий спосіб запровадження міжнародно визнаних стандартів, які сприяли б не тільки торгівлі з ЄС, але і покращили б доступ до ринків третіх країн і знизили б вартість імпорту;
- *Покращення внутрішнього ділового клімату*, оскільки засвоєння правил ЄС передбачатиме запровадження змін до національного законодавства. У свою чергу, ці зміни призведуть до формування набору правил, які будуть прозорими та зрозумілими для іноземних інвесторів, що підвищить для них привабливість внутрішнього середовища та створить можливості для вищих темпів економічного зростання.

До **недоліків** створення ЗВТ+ слід віднести такі:

- *Збільшення конкуренції на внутрішньому ринку* за рахунок усунення тарифних бар'єрів і значного зниження нетарифних бар'єрів, що призведе до реструктуризації ринку і перерозподілу факторів виробництва. Хоча підвищення конкуренції, безумовно, вигідно для країни в середньостроковій перспективі, короткострокові наслідки від такого перерозподілу можуть бути доволі болісними;
- *Підвищення вартості дотримання стандартів*, оскільки стандарти ЄС, як правило, більш жорсткі та, відповідно, їх дотримання потребує додаткових зусиль і витрат. Досвід Польщі показує, що вищі стандарти можуть навіть витіснити певні підприємства з конкретних сегментів ринку;

- *Витрати, пов'язані з правовими і адміністративними змінами*, враховуючи, що безпосередні витрати можуть бути досить високими (створення незалежних регуляторних органів, запровадження нових - ймовірно, технологічно удосконалених - процедур і т.д.), тоді як вигоди можуть бути довгостроковими чи навіть пов'язаними з членством в ЄС, яке на сьогодні не розглядається.

Кількісні оцінки підтверджують, що вигоди від ЗВТ+, як правило, вищі, ніж витрати, хоча останні повинні бути обов'язково враховані, а також пом'якшені, у тому числі за рахунок залучення технічної допомоги ЄС. Було проведено декілька досліджень, присвячених оцінці зростання добробуту в Україні завдяки створенню ЗВТ+ з ЄС, і всі вони вказують на те, що поглиблена ЗВТ призведе до вищого рівня добробуту, головним чином, завдяки гармонізації стандартів та заходів спрощення торговельних процедур. Конкретні вигоди варіюються від 1-2%⁴ до 4-7%⁵ додаткового приросту добробуту в залежності від сформульованих сценаріїв.

Плюси та мінуси Митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном

Формування Митного союзу між Росією, Білоруссю та Казахстаном було розпочато 1 січня 2010 року із запровадженням спільних тарифів. Наступний значний крок запланований на 1 липня 2010 року⁶, коли набуде чинності Митний кодекс Митного союзу та активізується діяльність Комісії Митного союзу, а також буде скасоване митне оформлення товарів, що мають походження з країн-членів (див. Рисунок 2). Слід підкреслити, що цей Митний союз, в першу чергу, орієнтований на **торгівлю товарами, залишаючи в стороні торгівлю у сфері послуг** та інші пов'язані з торгівлею питання, які на сьогодні генерують найбільше пов'язане з торгівлею підвищення добробуту.

Цей тристоронній Митний союз виглядає як продовження попередньої ініціативи з регіональної інтеграції, а саме, створення Єдиного економічного простору (ЄЕП) між Росією, Україною, Казахстаном і Білоруссю, запровадженого в 2003р.⁷ Як впливає з угоди, ЄЕП була спрямована на створення Митного

4 Jakubiak, M., Kolesnichenko, A. (eds.) (2006) Prospects for EU-Ukraine Economic Relations. CASE Reports No. 66/2006

5 CEPS (2006). The Prospect of Deep Free Trade Between the European Union and Ukraine. Report prepared by Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels; Institut für Weltwirtschaft (IFW), Kiel; International Centre for Policy Studies (ICPS), Kyiv

6 http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

7 Угода була ратифікована Парламентом України у 2004 році із застереженням, що угоди, підписані в рамках ЄЕП, не повинні суперечити Конституції України.

3 http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade-relation/free_trade_agreement/index_en.htm

союзу між його членами задля спільної торговельної політики. Тим не менше, члени ЄЕП – особливо Україна – мали інше сприйняття бажаного прогресу в інтеграції. Тоді як Україна наполягала на поступовій інтеграції зі створенням на першому етапі ЗВТ без вилучень⁸, Росія прагнула прискорення процесу інтеграції. Зазначені розбіжності перешкоджали реалізації проекту ЄЕП.

З урахуванням наявних ЗВТ між Україною і Росією, Білоруссю і Казахстаном⁹ і вузької зосередженості Митного союзу на питаннях торгівлі товарами, потенційні вигоди від членства в Митному союзі для України є доволі обмеженими. Серед основних переваг могли б бути такі:

- Якщо пільгові ціни на газ розглядаються в пакеті з членством у Митному союзі, Україна могла б укласти угоду, що передбачала б зниження цін на імпорту газу. Тим не менше, Україні вдалося домовитися про внесення поправок до газових договорів щодо зниження цін, не вступаючи в Митний союз¹⁰;
- Якщо усунення російського експортного мита на нафту розглядається в пакеті з членством у Митному союзі, Україна може отримати дешевшу сировину нафту. Тим не менше, досвід Білорусі, для якої зниження, або усунення цього мита було одним з основних економічних інтересів, показав, що експортні мита напевно чи будуть включені до угод про Митний союз.

Таким чином, видається малоімовірним, що Україна отримає помітні економічні переваги від приєднання до Митного союзу. Крім того, дешевші енергоресурси (якщо вони будуть надані) продовжать енергетичну залежність країни та можуть завадити проведенню реформ у сфері енергозбереження та диверсифікації енергоджерел, роблячи таким чином економіку менш конкурентоздатною у довгостроковій перспективі.

Недоліки. У той же час, якщо Україна приєднається до Митного союзу, вона скоріш за все понесе додаткові витрати. Як член СОТ, Україна зобов'язалась зв'язати імпорнтні тарифи і перегляд цих зобов'язань є теоретично можливим, але затратним, оскільки інші країни-члени СОТ мають право вимагати компенсації втрат, понесених через зміни у зобов'язаннях. Таким чином, для того, щоб оцінити витрати, які понесе Україна від приєднання до Митного союзу, необхідно зробити припущення щодо

8 ЗВТ із виключеннями de-facto вже існувала між цими країнами, оскільки вони підписали відповідні двосторонні договори про торгівлю.

9 Наявна інформація дозволяє зробити висновок, що існуючі двосторонні ЗВТ країн-членів Митного союзу будуть залишатися в силі до укладення ЗВТ з митним союзом. Див. http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

10 <http://www.president.gov.ua/news/16964.html>

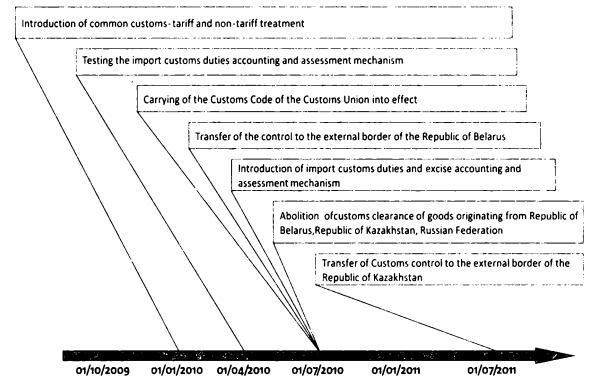

Рис. 2. Торговля товарами України: регіональна структура

Джерело: http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

Переклад: Введення в дію спільних митно-тарифних та нетарифних заходів – 01/01/2010; Тестування обліку імпорнтних ввідних мит та механізмів оцінки – 01/04/2010; Введення в дію Митного кодексу Митного Союзу, Трансфер контролю за зовнішнім кордоном Республіки Білорусь, Введення в дію обліку імпорнтних ввідних мит та акцизів та механізмів оцінки, Скасування митного очищення товарів, які походять з Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації – 01/07/2010; Трансфер митного контролю за зовнішнім кордоном Республіки Казахстан – 01/07/2011

рівня імпорнтних тарифів, які застосовуватимуться у Митному союзі з Україною. Якщо буде використуватись зв'язаний тариф України, тоді Україна не порушить своїх тарифних зобов'язань. У той же час, якщо за основу буде взятий діючий перелік тарифів Митного союзу, Україні доведеться погоджувати ці зміни з усіма зацікавленими членами СОТ та виплачувати компенсації, оскільки імпорнтні тарифи Митного союзу часто перевищують відповідні ставки зв'язаного тарифу в Україні (Таблиця 1).

Таблиця 1. Ставки ввізного мита на окремі продукти в Україні та у Митному союзі між Росією, Білоруссю та Казахстаном.*

Код ГС	Опис продукту	Зв'язаний тариф (Україна)	Ввізне мито (Митний союз)
870323	Транспортні засоби для перевезення людей (з робочим об'ємом циліндра двигуна 1500-3000 см ³)	Від 5% до 10%	Від 30%, але не нижче 1,5 євро за 1 см ³ до 4 євро за 1 см ³
271000	Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих	Від 0% до 10%	5%
260200	Руди та концентрати марганцеві	2%	5%
710813	Золото, в іншому напівобробленому вигляді	Від 2% до 5%	20%

союзу між його членами задля спільної торговельної політики. Тим не менше, члени ЄЕП – особливо Україна – мали інше сприйняття бажаного прогресу в інтеграції. Тоді як Україна наполягала на поступовій інтеграції зі створенням на першому етапі ЗВТ без вилучень⁸, Росія прагнула прискорення процесу інтеграції. Зазначені розбіжності перешкоджали реалізації проекту ЄЕП.

З урахуванням наявних ЗВТ між Україною і Росією, Білоруссю і Казахстаном⁹ і вузької зосередженості Митного союзу на питаннях торгівлі товарами, потенційні вигоди від членства в Митному союзі для України є доволі обмеженими. Серед основних переваг могли б бути такі:

- Якщо пільгові ціни на газ розглядаються в пакеті з членством у Митному союзі, Україна могла б укласти угоду, що передбачала б зниження цін на імпорту газу. Тим не менше, Україні вдалося домовитися про внесення поправок до газових договорів щодо зниження цін, не вступаючи в Митний союз¹⁰;
- Якщо усунення російського експортного мита на нафту розглядається в пакеті з членством у Митному союзі, Україна може отримати дешевшу сиру нафту. Тим не менше, досвід Білорусі, для якої зниження, або усунення цього мита було одним з основних економічних інтересів, показав, що експортні мита наряд чи будуть включені до угод про Митний союз.

Таким чином, видається малоімовірним, що Україна отримає помітні економічні переваги від приєднання до Митного союзу. Крім того, дешевші енергоресурси (якщо вони будуть надані) продовжать енергетичну залежність країни та можуть завадити проведенню реформ у сфері енергозбереження та диверсифікації енергоджерел, роблячи таким чином економіку менш конкурентоздатною у довгостроковій перспективі.

Недоліки. У той же час, якщо Україна приєднається до Митного союзу, вона скоріш за все понесе додаткові витрати. Як член СОТ, Україна зобов'язалась зв'язати імпорнтні тарифи і перегляд цих зобов'язань є теоретично можливим, але затратним, оскільки інші країни-члени СОТ мають право вимагати компенсації втрат, понесених через зміни у зобов'язаннях. Таким чином, для того, щоб оцінити витрати, які понесе Україна від приєднання до Митного союзу, необхідно зробити припущення щодо

8 ЗВТ із виключеннями de-facto вже існувала між цими країнами, оскільки вони підписали відповідні двосторонні договори про торгівлю.

9 Наявна інформація дозволяє зробити висновок, що існуючі двосторонні ЗВТ країн-членів Митного союзу будуть залишатися в силі до укладення ЗВТ з митним союзом. Див. http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

10 <http://www.president.gov.ua/news/16964.html>

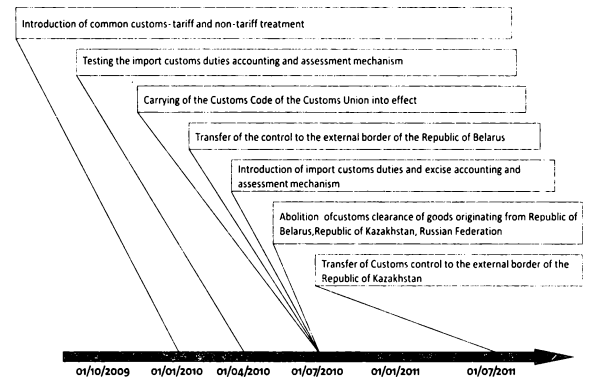

Рис. 2. Торговля товарами України: регіональна структура

Джерело: http://tsouz.ru/news/Documents/Custom_Union_Glaziev1.pdf

Переклад: Введення в дію спільних митно-тарифних та нетарифних заходів – 01/01/2010; Тестування обліку імпорнтних ввідних мит та механізмів оцінки – 01/04/2010; Введення в дію Митного кодексу Митного Союзу, Трансфер контролю за зовнішнім кордоном Республіки Білорусь, Введення в дію обліку імпорнтних ввідних мит та акцизів та механізмів оцінки, Скасування митного очищення товарів, які походять з Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації – 01/07/2010; Трансфер митного контролю за зовнішнім кордоном Республіки Казахстан – 01/07/2011

рівня імпорнтних тарифів, які застосовуватимуться у Митному союзі з Україною. Якщо буде використуватись зв'язаний тариф України, тоді Україна не порушить своїх тарифних зобов'язань. У той же час, якщо за основу буде взятий діючий перелік тарифів Митного союзу, Україні доведеться погоджувати ці зміни з усіма зацікавленими членами СОТ та виплачувати компенсації, оскільки імпорнтні тарифи Митного союзу часто перевищують відповідні ставки зв'язаного тарифу в Україні (Таблиця 1).

Таблиця 1. Ставки ввізного мита на окремі продукти в Україні та у Митному союзі між Росією, Білоруссю та Казахстаном.*

Код ГС	Опис продукту	Зв'язаний тариф (Україна)	Ввізне мито (Митний союз)
870323	Транспортні засоби для перевезення людей (з робочим об'ємом циліндра двигуна 1500-3000 см3)	Від 5% до 10%	Від 30%, але не нижче 1,5 євро за 1 см3 до 4 євро за 1 см3
271000	Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих	Від 0% до 10%	5%
260200	Руди та концентрати марганцеві	2%	5%
710813	Золото, в іншому напівобробленому вигляді	Від 2% до 5%	20%

870324	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби, призначені головним чином для перевезення людей з робочим об'ємом циліндрів двигуна понад 3000 см3	Від 5% до 10%	Для м е- д и ч н и х машин : 0% Для інших машин : від 35%, але не нижче 2,8 євро за 1 см3 до 5,8 євро за 1 см3
870710	Кузови для моторних транспортних засобів товарної позиції 8703	Від 1% до 10%	Від 0% до 15%, але не нижче 5000 євро за 1 одиницю
270112	Бітумінозне вугілля	2%	5%
270400	Кокс і напівкокс із кам'яного вугілля	0%	5%
300490	Лікарські засоби, інші	0%	10%
840734	Двигуни із зворотно-поступальним рухом поршня з робочим об'ємом циліндрів двигуна понад 1000 см3	Від 5% до 12%	Від 0% до 10%
151110	Олія пальмова сира	0%	Від 0% до 15%, але не нижче 0,12 євро за 1 кг
390760	Поліетилен терефталат	6,5%	5%
640299	Інше взуття на підшві та з верхом з гуми або пластмаси: інше	10%	10%, але не нижче 1 євро за 1 пару

Джерело: Перелік ввізних тарифів України (www.wto.org), Митний тариф Митного союзу <http://www.tsouz.ru/db/ettr/tnved/Pages/default.aspx>

Примітка: Перелік продуктів був сформований на основі головних статей імпорту України у 2008 році по окремих країнах, за виключенням імпорту з країн, з якими Україна підписала угоди про ЗВТ.

Крім того, вищі імпорتنі тарифи у Митному союзі означають, що Україна (в разі приєднання) зіткнеться з більш високою вартістю імпорту та змінами у регіональних торговельних потоках на користь Росії, Білорусі та Казахстану, що може призвести до відхилень торгівлі (trade diversion). Враховуючи те, що ЄС є великим постачальником інвестиційних товарів та товарів тривалого використання в Україну, дорожчий імпорту з ЄС спричинить уповільнення темпів модернізації та перешкоджатиме довгостроковому економічному розвитку.

До того ж, членство у Митному союзі з Росією, Білоруссю та Казахстаном навряд чи буде сумісне з продовженням переговорів щодо створення поглибленої ЗВТ з ЄС, оскільки Митний союз має власну Комісію, яка уповноважена проводити переговори щодо регіональної інтеграції із зовнішніми партнерами від імені держав-членів союзу. Підсумову-

ючи, можна сказати, що з економічної точки зору участь України у Митному союзі з Росією, Білоруссю та Казахстаном видається нераціональною.

Вибір напрямку регіональної інтеграції для України

Вищенаведений аналіз дозволяє зробити декілька важливих висновків щодо вибору майбутньої торговельної політики України.

Висновок 1: Поглиблена ЗВТ з ЄС та Митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном є несумісними одне з одним.

Як показано вище, членство у Митному союзі означатиме, що вироблення торговельної політики – принаймні стосовно торгівлі товарами – буде передано наднаціональному органу, а саме Комісії Митного союзу. У такому випадку переговори щодо будь-якої ЗВТ з ЄС повинні проводитися Комісією, а не окремими державами-членами.

Враховуючи несумісність двох вищезгаданих варіантів регіональної інтеграції, постає питання: який з них має обрати Україна?

Висновок 2: Україна отримає чистий довгостроковий вииграш у добробуті у випадку запровадження поглибленої ЗВТ з ЄС, тоді як участь у Митному союзі з Росією, Білоруссю та Казахстаном призведе, скоріш за все, до чистого зменшення добробуту.

Аналіз аргументів «за» та «проти» кожного з варіантів дозволяє зробити висновок, що поглиблена ЗВТ з ЄС є без сумніву вигіднішим варіантом з економічної точки зору. Більш тісні економічні зв'язки з ЄС дозволяють отримати кращий доступ українським експортерам до багатого та густонаселеного ринку з прозорим та передбачуваним бізнес-середовищем. Крім того, запровадження поглибленої ЗВТ призведе до гармонізації регуляторного середовища в Україні, яке у свою чергу забезпечить краще бізнес-середовище, що є вкрай важливим для інвесторів та економічного розвитку в цілому.

У той же час участь у Митному союзі з Росією, Білоруссю та Казахстаном може призвести лише до короткотермінових та спірних вигід в плані отримання дешевих енергоресурсів. У довгостроковій перспективі чистим результатом може бути переорієнтація торговельних потоків та уповільнена технологічна модернізація, оскільки імпорту інвестиційних товарів стане дорожчим.

Висновок 3: Україна має бути зрозумілою та послідовною у своїй політиці регіональної інтеграції задля підтримки довіри інвесторів, оскільки невизначеність має свої альтернативні витрати для країни, які можна виміряти у втрачених інвестиціях. Невпевненість, спричинена активним публічним обговоренням можливості участі України у Митному союзі та, відповідно, можливих змін у торговельній політиці, є шкідливою для країни, оскільки

зацікавлені в Україні інвестори не мають впевненості щодо її майбутнього регуляторного режиму і, таким чином, щодо доступу до сусідніх ринків. Отже, рекомендується зробити зрозумілим те, яку торгівельну політику проводить країна.

Висновок 4: Стратегічний інтерес України полягає у поглибленні економічних відносин з Росією, Білоруссю та Казахстаном в рамках ЗВТ.

Щодо відносин з нещодавно створеним Митним союзом, стратегічний інтерес України полягає у тому, щоб поглиблювати зв'язки з ним в рамках зони вільної торгівлі. У своїй стратегії регіональної інтеграції Україна може використати досвід Чилі, що проводить широко диверсифіковану торгівельну політику, створивши мережу різних регіональних торгівельних угод по всьому світу.

Вставка 1. Досвід Чилі у сфері регіональної та глобальної кооперації

Станом на квітень 2010 року Чилі має 18 нотифікованих СОТ регіональних торгівельних угод (РТУ), більшість з яких охоплює як товари, так і послуги. За останні 20 років Чилі уклала угоди про вільну торгівлю (ЗВТ) з більш ніж 57 країнами. Чилі проводила переговори з усіма латиноамериканськими країнами і переговори щодо ЗВТ з Європейським союзом, США, Південною Кореєю та, поміж іншим, з країнами ЄАВТ (Європейської асоціації вільної торгівлі). У 2005 році вона уклала Угоду Тихоокеанської четвірки (Т4) з Сінгапуром, Новою Зеландією та Брунеєм¹¹, а пізніше завершила переговори щодо укладання угод з Індією та Китайською Народною Республікою. Це свідчить про широку диверсифікацію торгівельної політики Чилі, яка охоплює як регіональне, так і глобальне (світове) співробітництво. Угоди про ЗВТ, що підписані Чилі, повністю відповідають положенням СОТ, а саме ст. XXIV ГАТТ і ст. V ГАТС. Тим не менше, угоди про ЗВТ Чилі виходять за рамки зобов'язань щодо СОТ не тільки через те, що передбачають усунення тарифів та охоплюють широкий спектр питань торгівлі послугами, а й через те, що вони торкаються сфер за рамками СОТ та передбачають зобов'язання поза зобов'язаннями перед СОТ у таких сферах, як спрощення процедур торгівлі, прозорість, права інтелектуальної власності, санітарні та фіто-санітарні стандарти, технічні бар'єри у торгівлі тощо¹².

Угоди про ЗВТ, що підписані Чилі в рамках ЛААІ - Латиноамериканської асоціації інтеграції (ALADI) і Т4, містять застереження щодо приєднання, яке передбачає можливість приєднання до договору третіх сторін.

Положення про періодичний перегляд угод дозволяють пристосувати їх до мінливого глобального

середовища. Угода з обмеженим предметом дії (Partial Scope Agreement) між Чилі та Мексикою є прикладом зміцнення співробітництва після юридичного перегляду угоди. Угода між Чилі та Мексикою була підписана в 1991 році, у 1999 році вона стала широкою угодою про ЗВТ, а сьогодні ведуться переговори щодо перетворення угоди в угоду про асоціацію¹³.

Наступні кроки для укладення угоди про ЗВТ+

Основними регуляторними питаннями у сфері торгівлі, які необхідно привести у відповідність до *acquis communautaire* ЄС, є питання права інтелектуальної власності, державних закупівель, державної допомоги і антимонопольного законодавства. Регуляторна відповідність має важливе значення в областях, що відносяться до регулювання внутрішнього ринку ЄС. Конвергенція в інших питаннях, як, наприклад, екологічні, що є одними з найдорожчих у процесі гармонізації, може бути не обов'язковою для завершення переговорів про ЗВТ+. Враховуючи зростаючу світову тенденцію торгівлі шляхом комерційної присутності, ЄС зацікавлений у поліпшенні умов для інвестування та стабільності на українському ринку, які забезпечує правова гармонізація.

Для полегшення переговорів про ЗВТ+ з ЄС необхідно:

1. Прийняти закони про державну допомогу та державні закупівлі

Україна повинна прийняти Закон про державну допомогу, що відповідає практиці ЄС. Зокрема, державна допомога не має заважати конкуренції, бути прозорою і справедливою для всіх учасників ринку. Більша частина допомоги ЄС спрямовується на екологічні цілі і збереження енергії, дослідження і розробки та підтримку малих та середніх підприємств. Це, звичайно, не має у повній мірі стати пріоритетами політики державної допомоги України, однак ці питання мають отримати свою частку у портфелі державної підтримки.

Ще один важливий законодавчий акт, який повинен бути прийнятий в Україні, відноситься до питань державних закупівель. Зміни в цій сфері мають стосуватися насамперед, тендерних процедур та підвищення прозорості, недискримінації і конкуренції. Цей крок призведе до підвищення участі іноземних компаній у тендерах на отримання державних контрактів та покращення якості і зниження собівартості державних послуг, що пропонує український Уряд. Україна повинна створити незалежний контролюючий орган відповідно до Директиви 89/665 і забезпечити достатні адміністративні ре-

¹¹ http://aimp.apec.org/Documents/2005/CTI/FTA-RTA/05_ftarta_wksp1_016.doc

¹² http://aimp.apec.org/Documents/2005/CTI/FTA-RTA/05_ftarta_wksp1_016.doc

¹³ http://aimp.apec.org/Documents/2005/CTI/FTA-RTA/05_ftarta_wksp1_016.doc

сурси для гарантування ефективних засобів правового захисту.

2. Збільшити рівень захисту прав інтелектуальної власності

Захист прав інтелектуальної власності залишається основним питанням в ході переговорів. Практика застосування законодавства щодо товарних знаків та географічних позначень, боротьба з піратством, застосування санкцій за порушення прав інтелектуальної власності, створення асоціацій правоутримувачів є основними питаннями, на які варто звернути увагу України.

3. Завершити реформи у сфері технічного регулювання та санітарних та фіто-санітарних стандартів (СФС)

Питання технічних бар'єрів в торгівлі (ТБТ) стоять на порядку денному вже протягом тривалого часу. Зобов'язання України перед СОТ змінили систему, задекларувавши, що усі стандарти є добровільними, за винятком тих, які використовуються в технічних регламентах. Однак у країні єдиним уповноваженим органом у сфері стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності є Держспоживстандарт, на відміну від розподілення цих функцій між різними органами, з тим щоб уникнути конфлікту інтересів, у відповідності з практикою ЄС. Самі стандарти вимагають подальшого коректування.

Покращення норм безпеки харчових продуктів до вимог СФС ЄС сприятиме поліпшенню доступу української харчової промисловості до внутрішнього ринку ЄС. Сьогодні українське законодавство з питань продовольчої безпеки та безпеки продуктів харчування не зобов'язує виробників використовувати аналіз ризиків і застосовувати принцип критичної контрольної точки, завдяки чому місцеві стандарти безпеки харчових продуктів відповідали б вимогам ЄС і міжнародним вимогам контролю за безпечністю продуктів харчування.

4. Удосконалити митні процедури відповідно до Кіотської конвенції та Плану модернізації митниці ЄС

Митне законодавство потребує подальшої гармонізації із практикою ЄС щодо положень, які стосуються митного контролю, контрафактної та піратської продукції, товарів подвійного призначення і культурних цінностей. Україна повинна поліпшити функціонування митних послуг, модернізувати та спростити митні процедури на кордоні й в середині країни. Принцип єдиного вікна для документації, пов'язаної з міжнародною торгівлею, і розширення співробітництва між усіма прикордонними відомствами значною мірою сприятимуть спрощенню торгівлі. Переглянута Світовою митною організацією Кіотська конвенція повинна бути повністю застосована. Крім того, План модернізації митниць ЄС може бути використаний як приклад для митних реформ.

5. Поліпшити законодавство в сфері конкуренції для полегшення умови торгівлі через комерційну присутність

Робота компанії головним чином може бути поліпшена завдяки прийняттю і запровадженню в Україні ефективного законодавства у сфері конкуренції та банкрутства. Крок уперед був зроблений із прийняттям Закону України "Про акціонерні товариства", який відповідає *acquis* ЄС. Однак Україна повинна рухатися вперед у створенні публічного і відкритого єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, що міститиме адміністративну та фінансову інформацію про підприємства. Законодавчі норми з питань бухгалтерського обліку та корпоративного управління потребують подальшого наближення до норм ЄС.

Особливу увагу в лібералізації торгівлі послугами необхідно приділити секторам транспортних і комунікаційних послуг. Питання державної монополії, яке часто заважає конкуренції і є відмінною рисою секторів транспорту, зв'язку та пошти України, можуть бути вирішені шляхом запровадження відкритого державно-приватного партнерства та змін нормативної бази, які б сприяли посиленню конкуренції.

У ході восьмого раунду переговорів у жовтні 2009 року сфери митних реформ і прав інтелектуальної власності були умовно завершені. Розділи щодо антимонопольного законодавства були на стадії завершення, у той час як питання про державні закупівлі, СФС і тарифи та квоти, як і раніше, залишались предметом дискусій¹⁴. Необхідно зробити набагато більше для формування стабільних інституційних і нормативних вимог в Україні, які підтримуватимуть ефективне виконання і впровадження ЗВТ+ з ЄС.

Висновки

Викладений вище економічний аналіз дозволяє зробити чіткі висновки про майбутню торговельну політику України. Основні проблеми стосуються питання глибокої регіональної інтеграції в порівнянні з багатостороннім підходом до торговельної політики. На сьогодні українським політикам варто зберегти до цих пір успішний багатосторонній підхід. Такий підхід, як і у випадку з Чилі, сприяє диверсифікованій регіональній структурі торгівлі, яка є однозначно стабілізуючим фактором для відкритої економіки, яку має Україна.

Що це означає на практиці? *По-перше*, це означає, що Україна повинна рухатися вперед у переговорах щодо створення ЗВТ+ з ЄС, оскільки вигоди від такого спрямування політики переважають витрати. *По-друге*, Україна має покращити домовленості про вільну торгівлю з основними партнерами в країнах СНД, включаючи Росію. Україна повинна прагнути поглибленню існуючих ЗВТ з Росією, Білорусією і Казахстаном, які є дуже важливими торговельними

14 www.icps.com.ua. European Focus, November 2009, Julia Langbein. The EU-Ukraine FTA: Plus or Minus?

партнерами країни, а також прагнути укласти нову угоду про ЗВТ з Митним союзом. Але, як зазначалося вище, **участь у такому Митному союзі не буде в економічних інтересах України**. Якщо Україна й отримає переваги від членства у союзі, такі переваги будуть короткостроковими, як-то дешева енергія. Однак стратегічні рішення не повинні ґрунтуватися на короткострокових та нестійких вигодах.

Для полегшення свого торговельного положення у світі та враховуючи існуючу сильну регіональну диверсифікацію, Україна повинна спробувати укласти ЗВТ з іншими країнами і торговими блоками, зокрема в Азії.

Що стосується наступних кроків, щоб прискорити створення ЗВТ+ з ЄС, то у торгівлі товарами, вочевидь, необхідним є подальше реформування технічного регулювання та санітарних та фітосанітарних стандартів відповідно до зобов'язань України перед СОТ. Крім того, варто спростити митні процедури відповідно до Кіотської конвенції, до якої Україна приєдналася кілька років тому. Для полегшення торгівлі шляхом комерційної присутності необхідне подальше вдосконалення законодавства в галузі конкуренції. Крім того, повинні бути прийняті закони про державну допомогу та державні закупівлі у відповідності до норм ЄС. І нарешті, посилення захисту прав інтелектуальної власності є обов'язковим для сприяння інноваціям та забезпечення довгострокового сталого економічного розвитку країни.

Олександр Полторацький,
доцент кафедри
європейської
та євроатлантичної
політики
Дипломатичної
академії України,
при МЗС
України
кандидат політичних наук

ВИМОГИ ДО ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС В СФЕРІ БЕЗПЕКИ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Вступ

Лісабонський договір - «Договір про реформи» — новий базовий документ, що визначає сучасні принципи функціонування Європейського Союзу, підписаний в Лісабоні в 2007 році, набрав чинності на початку 2009 року після його ратифікації всіма державами-членами Європейського Союзу. Перед процедурою підписання цього документа глава Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу закликав європейських лідерів використати цей договір для того, щоб свобода, процвітання й солідарність стали реальністю щоденного життя європейських громадян, проголосивши про народження нової Європи зі старого континенту¹.

Новий базовий договір Європейського Союзу (ЄС) замінив проект європейської Конституції, від ратифікації якого було вирішено відмовитися після того, як вона була знехтувана більшістю громадян Франції та Нідерландів під час їх національних референдумів, проведених у 2005 році. Лісабонський договір одночасно увібрав у себе доповнені й перероблені положення раніше укладених угод про

принципи життєдіяльності об'єднаної Європи — Римського договору (1957 року), Маастріхтського (1992 року), Амстердамського (1996 року) й договору Ніцци (2000 року), на якому в період інституційної кризи ґрунтувалося функціонування інститутів ЄС. На відміну від проекту Конституції ЄС, «Договір про реформи» не містить згадки про конституційні символи Союзу — прапор, гімн та єдину валюту. Разом із тим, він передбачає ряд найбільш істотних елементів — ознак наддержавного характеру сучасного ЄС, серед яких — єдина правосуб'єктність, створення на постійній основі інституту Президента ЄС, а також передача єдиним структурам Союзу національних повноважень в сфері оборони, безпеки, закордонних справ, юстиції та енергетики. Особливості сучасного викладу компетенції ЄС у сфері безпеки та безпосередньо пов'язані з ними вимоги, що висувуються перед державами-членами щодо реалізації ідентичності ЄС в сфері зовнішньої політики, безпеки і оборони, уявляються найбільш істотними факторами впливу на формування сучасних європейських та, в розширеному контексті, трансатлантичних відносин.

Нові загальні рамки Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС

Після підписання та набрання чинності Лісабонського договору наявною стала зміна конкретних пріоритетних цілей Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) ЄС при збереженні її загально-го призначення як другої «опори» Співтовариств. Так, стаття 11. вихідного тексту Амстердамського договору визначала загальну спрямованість СЗБП на визначення та втілення заходів, що охоплюють всі сфери зовнішньої та безпекової політики, а конкретні цілі включали: захист спільних цінностей, основоположних інтересів, незалежності та цілісності Союзу, згідно з принципами Статуту ООН, всебічне посилення безпеки Союзу, збереження миру та посилення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН, принципів Гельсінського заключного акту, цілей Паризької хартії, включаючи цілі, що стосуються зовнішніх кордонів, сприяння міжнародному співробітництву, розвиток і укріплення демократії та верховенства права, а також повага до основних прав і свобод людини².

Згідно зі Статтею 24. Лісабонського договору оновлена загальна компетенція ЄС у сфері СЗБП охоплює всі сфери зовнішньої політики, а також усі питання, які мають відношення до безпеки Союзу,

1 Лідери ЄС підписали «Договір про реформи» // День.-2007.-№219.-14 грудня <http://www.day.kiev.ua/193272>

2 Treaty Of Amsterdam Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Related Acts Official Journal of the European Union C 340, 10 November 1997 <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html#0001010001>